

Bevarande och förändring på Östra kyrkogården i Malmö

– ett gestaltningsförslag för minneslunden och
omgivande yta

*Preservation and alteration at Östra kyrkogården in Malmö – a design proposal for the
memory grove and surrounding area*

Ellen Eriksson

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Uppsala 2021

Bevarande och förändring på Östra kyrkogården i Malmö – ett gestaltungsförslag för minneslund och omgivande yta

Preservation and alteration at Östra kyrkogården in Malmö – a design proposal for the memory grove and surrounding area

Ellen Eriksson

Handledare: Anna Persson, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land
Examinator: Viveka Hoff, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod: EX0861
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2021
Omslagsbild: Ellen Eriksson 2021
Upphovsrätt: Alla bilder i arbetet används med erforderliga tillstånd.
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: begravningsplats, kyrkogård, minneslund, gestaltning, Östra kyrkogården, Sigurd Lewerentz, Malmö

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

I dagens urbaniserade samhälle avtar intresset för den traditionella begravningsplatsen samtidigt som trycket på stadsnära grönytor ökar. Detta har lett till att begravningsplatser i allt större utsträckning används likt parker vilket har gett upphov till konflikt. Begravningsplatser skyddas i många fall av lagar som strävar efter att bevara dess befintliga karaktär och funktion. I linje med detta är förändring av begravningsplatser utmanande samtidigt som det är nödvändigt för att tillgodose samhällets nya behov. Behovet av anpassning har bland annat uppmärksammats i Malmö där Östra kyrkogården, gestaltad av Lewerentz, står inför förändring. Begravningsplatsens minneslund och omgivande yta behöver utvecklas för att följa med i tiden medan dess ursprungliga karaktär inte får gå förlorad. Uppsatsen ämnar undersöka möjligheten till utveckling av begravningsplatser, med hänsyn till kraven för bevarande, samt den nutida synen på begravningsplatsers funktion i samhället. En litteraturstudie och ett platsbesök, på Östra kyrkogården, ligger till grund för en analys som redogör för slutsatser gällande vilka aktiviteter som bör prioriteras. Dessa sammanställs sedan i en gestaltning, av minneslundan och omgivande yta, där balansen mellan bevarande och förändring behandlas. Gestaltningen landade i förslaget "Cirklar av liv" och stora delar av platsens befintliga karaktär har bevarats med hänsyn till dess kulturhistoriska arv. Tilläggen avser främst att gynna platsens återhämtande kvalitéer och men även tillåta rekreativ aktivitet.

Nyckelord: begravningsplats, kyrkogård, minneslund, gestaltning, Östra kyrkogården, Sigurd Lewerentz, Malmö

Abstract

Interest in the traditional cemetery decreases while the need for green spaces close to the city escalates in today's urbanized society. This has led to an increasing use of cemeteries as recreational parks, which has given rise to conflict. Cemeteries are most often protected by laws that strive to preserve their existing character and function. Accordingly, reshaping cemeteries is challenging and at the same time a necessity to meet the needs of society. The need for adaptation has been noticed in Malmö, among other places, where Östra kyrkogården, designed by Lewerentz, is facing change. The memorial grove and surrounding area need to be restored and developed, to adapt to today's society, while its original character must be preserved. This essay intends to investigate the possibility of developing cemeteries, with regard to the requirements for preservation, as well as the current view of the function of cemeteries in modern society. A literature study and a visit at the Östra kyrkogården, form a basis for the analysis that presents conclusions considering which activities should be prioritized. The memorial grove and surrounding area are then compiled and interpreted in a landscape plan, and the balance between preservation and alteration is taken under consideration. The design landed in the proposal "Circles of Life" where large parts of the existing character of the place have been preserved with consideration to its cultural heritage. The additions made are primarily intended to promote the restorative qualities of the site but also allow recreational activity.

Keywords: cemetery, burial ground, memorial grove, landscape design, Eastern Cemetery, Sigurd Lewerentz, Malmö

Innehållsförteckning

Figurförteckning	8
1. Introduktion	9
1.1. Syfte och frågeställning.....	10
1.2. Metod	10
1.2.1. Litteraturstudie.....	10
1.2.2. Platsbesök.....	11
1.2.3. Gestaltning	11
1.3. Avgränsning	11
2. Litteraturstudie.....	12
2.1. Begravningsplatsen i dagens samhälle	12
2.1.1. Aktivitet och rekreation	12
2.1.2. Vila och återhämtning.....	13
2.1.3. Sorgbearbetning och gemenskap	14
2.2. Sigurd Lewerentz	14
2.2.1. Lewerentz och Östra kyrkogården	15
2.2.2. Landskapets betydelse.....	16
3. Östra kyrkogården idag.....	17
3.1. Östra kyrkogården.....	18
3.2. Inventering av minneslundan och omgivande yta.....	19
3.3. Platsanalys.....	21
4. Resultat.....	23
4.1. Analys	23
4.1.1. Aktivitet och rekreation på Östra kyrkogården	23
4.1.2. Vila och återhämtning på Östra kyrkogården	24
4.1.3. Sorgbearbetning och gemenskap på Östra kyrkogården	26
4.1.4. Bevarande och utveckling av Östra kyrkogården	27
4.1.5. Samspel mellan aktiviteter på begravningsplatsen	29
4.2. Gestaltning.....	30
4.2.1. Programplan och programpunkter.....	30
4.2.2. Förslaget – ”Cirklar av liv”	31
5. Diskussion.....	37
5.1. Utvärdering av gestaltningen	37
5.2. Utvärdering av metod.....	38
5.3. Begravningsplatsens förändrade funktion.....	39
5.4. Slutsats	40
Referenser.....	41

Figurförteckning

Figur 1. Fastighetskarta Östra kyrkogården	17
Figur 2. Foto vegetation Östra kyrkogården.....	18
Figur 3. Foto byggnader Östra kyrkogården	18
Figur 4. Foto minneslunden syd till nord	19
Figur 5. Ortofoto minneslunden och omgivande yta.....	20
Figur 6. Foto entréer	20
Figur 7. Foto minneslunden nord till syd.	21
Figur 8. Analysplan 1 och Analysplan 2	22
Figur 9. Principskiss 1	26
Figur 10. Principskiss 2	29
Figur 11. Programplan.....	31
Figur 12. Illustrationsplan	32
Figur 13. Snitt A-a.....	33
Figur 14. Vy B-b.....	33
Figur 15. Perspektiv 1.....	34
Figur 16. Illustration 1	35
Figur 17. Perspektiv 2.....	35
Figur 18. Illustration 2	36

1. Introduktion

Dagens samhälle förändras ständigt, nya värderingar och prioriteringar tar plats vilket har lett till att den traditionella begravningsformen i Sverige är under reformering (Evensen et al. 2017). Nya funktioner på begravningsplatsen efterfrågas, till exempel anpassning för tillgänglighet och tillåtande av mer aktivitet. Sverige är ett sekulariserat och mångkulturellt land vilket medför att gravplatsen för många saknar eller har tappat den betydelse platsen tidigare haft (Berglund 1994). År 2016 konstaterades att mer än hälften av alla stockholmare väljer att begravas anonymt i de gemensamma minneslundarna framför de traditionella gravplatserna (Sehlin 2017). Detta är en fortskridande trend i storstäder vilket kan bero på att vi idag ofta är i rörelse, reser och flyttar. Det försvårar möjligheten att besöka graven regelbundet.

Samhället har försökt tillmötesgå den förändrade synen på begravningsplatser genom att modernisera konceptet. Idag tillförs i många fall tillägg som uppmuntrar till aktivitet, till exempel anläggning av utomhusgym och lekplats i anslutning till begravningsplatsen (Hielscher 2018). Tanken är att avståndet mellan staden och begravningsplatsen ska minska och att platsen ska kunna användas för aktivitet och rekreation (ibid.). Detta svarar även på samhällets växande behov av fler tillgängliga stadsnära grönområden (Evensen et al. 2017).

Begravningsplatser som rekreationsområde har dock väckt många diskussioner då åsikter om hur mycket aktivitet som bör tillåtas skiljer sig från åt plats till plats (TT 2021). Att åka pulka, sola och jogga är aktiviteter som upprör många samtidigt som synen på begravningsplatsen som enbart en stilla plats har förändrats (ibid.). Lagar innebär ytterligare en utmaning när det kommer till förändring av begravningsplatser. De bär på kulturarv i form av byggnader samt omgivande landskap och är de uppförda innan år 1939 anses de enligt kulturmiljölagen (1988:950) vara särskilt skyddsvärda. Detta implicerar att det inte är tillåtet att göra väsentliga förändringar, platsen ska förvaltas så att den behåller ursprunglig karaktär och funktion. Hur vi ska förhålla oss till samhällets förändrade behov men samtidigt ta hänsyn till dessa utmaningar är en fråga som kvarstår.

Konflikten mellan bevarande och förändring har bland annat uppmärksammats på Östra kyrkogården i Malmö, ritad av Sigurd Lewerentz och invigd 1921.

Tankesmedjan Movium, som arbetar med stadsutvecklingsfrågor vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), har utlyst tävlingen: Framtidens minnesplats - Östra kyrkogården i Malmö. Ett nytt gestaltungsförslag för minneslundan och omgivande yta efterfrågas. Platsen behöver utvecklas och anpassas efter dagens krav gällande funktion och aktivitet, samtidigt som Lewerentz ursprungliga uttryck inte får gå förlorat. Att hitta en balans, mellan bevarande och förändring, är en uppgift som lämpar sig för disciplinen landskapsarkitektur då den innefattar både förvaltning och gestaltning av landskap. Denna uppsats undersöker hur det i en gestaltning är möjligt att förhålla sig till en begravningsplats kulturella arv och samtidigt förändra platsen i linje med det moderna samhällets behov och prioriteringar.

1.1. Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka begravningsplatsers funktion i samhället samt möjligheten att utveckla dessa med hänsyn till lagar som strävar efter att bevara deras ursprungliga karaktärer.

Frågeställningen som besvaras är: Vilket användningsområde bör prioriteras på Östra kyrkogården och hur kan en gestaltning av minneslundan och omgivande yta inkludera nya funktioner men samtidigt ta hänsyn till platsens historia?

1.2. Metod

Metoden för denna uppsats är en kombination av litteraturstudie, platsbesök och gestaltning. Resultatet presenteras i form av en analys, baserad på litteraturstudien och platsbesöket, och ett gestaltungsförslag. Nedan följer en beskrivning av de metoder som använts.

1.2.1. Litteraturstudie

Litteraturstudien undersöker hur dagens samhälle upplever och använder begravningsplatser. Evensen, Nordh och Skår har undersökt skandinaviska begravningsplatsers funktion i samhället (Evensen et al. 2017; Nordh et al. 2017), denna del baseras till stor del på deras intervjustudier i Oslo. Dessa studier anses vara relevanta och applicerbara på svenska begravningsplatser med liknande förutsättningar. Malmö och Oslo är storstäder och Östra kyrkogården ligger omgiven av bostadskvarter liksom även de begravningsplatser som inkluderats i studien. För att skapa förståelse för den specifika platsen består litteraturstudien även av en studie av Lewerentz och tankarna bakom utformningen av Östra

kyrkogården. Studien ämnar framförallt att undersöka Lewerentz gestaltungsprinciper och metod att arbeta med landskap. Den primära källan som använts är boken *Sigurd Lewerentz, arkitekt* (Ahlin 1985). Denna kompletteras av vetenskapliga artiklar, huvudsakligen av skrivna av Campo-Ruiz (2015a;2015b;2015c), för att tillföra ett nyanserat perspektiv.

1.2.2. Platsbesök

Som komplement till litteraturstudien har ett platsbesök gjorts för att skapa förståelse för området som ska gestaltas. Vid besöket undersöktes höjdskillnader, hur platsen upplevs och hur människor rör sig genom platsen. Platsbesöket presenteras i en inventering och i en analys som utgör grunden för gestaltningen.

1.2.3. Gestaltning

Metoden för gestaltningen är design genom efterforskning vilket Jansson et al. (2019) hänvisar till som en design där beslut grundas på vetenskaplig efterforskning gällande platsen och information kopplad till det aktuella problemet. I denna uppsats innebär detta att information kommer att sammanställas inför gestaltningen för att sedan inspirera och översättas i konceptet för den slutgiltiga designen. Denna metod anses vara lämplig då gestaltningen är knuten till en plats med bestämda förutsättningar som bär på ett betydande kulturellt arv. Efterforskning bidrar till att uppmärksamma de funktioner som bör inkluderas samt hur arvet kan bevaras.

1.3. Avgränsning

Litteraturstudiens tyngdpunkt ligger i 1900-talet fram tills idag då det är över denna period Östra kyrkogårdens historia sträcker sig. Uppsatsen kommer inte att behandla specifika begravningsformer, olika traditioner eller kulturella skillnader. Huvudfokus är människans upplevelse och användning av begravningsplatser i storstäder. Gestaltningen avgränsas geografiskt till Östra kyrkogårdens minneslund och omgivande yta i Malmö. Tankesmedjan Moviums tävling används som inspiration och val av område men förslaget syftar till att besvara uppsatsens frågeställning och därför uppfylls inte alla tävlingens kriterium. Växtval, årstidsvariationer och belysning specificeras inte i förslaget då de inte anses vara avgörande för att besvara frågeställningen.

2. Litteraturstudie

I denna del kommer materialet från litteraturstudien att presenteras. Först redogörs det för dagens samhälles syn på begravningsplatser och sedan följer en skildring av Lewerentz och processen bakom Östra kyrkogårdens utformning.

2.1. Begravningsplatsen i dagens samhälle

För att skapa förståelse för de behov som finns att tillgodose har en studie av hur människor upplever och använder begravningsplatser i storstäder gjorts. Tre olika grupper av användningsområden har identifierats vilka är: aktivitet och rekreation, vila och återhämtning samt sorgbearbetning och gemenskap. Vad dessa innefattar beskrivs närmare under följande rubriker.

2.1.1. Aktivitet och rekreation

Studier visar på den förändrade funktion begravningsplatser fått i storstäder, det är inte längre enbart en plats för de begravda och dess besökare (Evensen et al. 2017; Swensen och Brendalsmo 2018). Evensen et al. (2017) har i en studie undersökt hur Østre gravlund och Gamlebyen gravlund i Oslo används, i syftet att kartlägga förekommande aktivitet. De utgick från 18 aktiviteter och resultatet visade att samtliga kunde identifieras på båda platserna. På Gamlebyen gravlund visade det sig att 95 procent av de observerade aktiviteterna rörde sig om annat än att besöka gravar. Majoriteten var människor som korsade begravningsplatsen, på väg till annan destination, men även rekreativa aktiviteter var vanligt förekommande (ibid.). Samma situation råder i Sverige där en del begravningsplatser medvetet utformas för att tillgodose dagens behov av grönområden för rekreation och fysisk aktivitet (Hielscher 2018).

Vad som är tillåtet att göra på begravningsplatser är under utveckling, oskrivna regler gällande det förväntade beteendet förändras (TT 2021). I en intervju informerar Aggedal att det är ett växande fenomen att svenska begravningsplatser används som parker (ibid.). Han konstaterar att gränserna för vad som är tillåtet att göra ständigt utmanas av yngre generationer och hänvisar till att det i storstäder

numera inte är ovanligt med solbadande och picknickar på begravningsplatser. Öhrn, kyrkogårdschef i Borås, anser att “det är viktigt att våga pröva och utmana” (TT 2021). Han bedömer att begravningsplatser har fina grönytor som borde utnyttjas och att det inte utgör ett problem så länge de används med ansvar och förnuft.

Städer blir alltmer tätbebyggda, stadsnära parkmiljöer byggs bort vilket leder till att begravningsplatser i storstäder kan vara det närmaste grönområdet på gångavstånd (Evensen et al. 2017). Evensen et al. (2017) anser därför att begravningsplatser som potentiella ytor för framtida aktivitet och rekreation är en alternativ åtgärd för detta problem. De motiverar detta genom att hänvisa till bristen på grönområden i den urbaniserade staden i kombination med en förändrad syn på begravning samt influenser från en växande mångkulturell befolkning.

2.1.2. Vila och återhämtning

Stadsnära grönområden ska enligt forskning påskynda återhämtning från mental utmattning, skandinaviska begravningsplatser klassas som grönområden och kan därför identifieras som återhämtande miljöer (Nordh et al. 2017). Även kulturella och historiska miljöer besitter återhämtande egenskaper och begravningsplatser innefattar både gravar, monument och byggnader (ibid.). Nordh et al. (2017) har i en intervjustudie undersökt begravningsplatsen som en återhämtande miljö. I intervjuerna undersöktes de fyra återhämtande komponenterna: *fascination*, *känslan av att vara hemifrån*, *omfattning* och *kompatibilitet* som enligt The attention restoration theory (ART) är de komponenter i en miljö som ger upphov till återhämtning (Kaplan 1995 se Nordh et al. 2017). Nordh et al. (2017) kunde i sina intervjuer visa på tydliga paralleller mellan människors upplevelse av begravningsplatsen och beskrivningen av återhämtande miljöer enligt ART.

Fascination identifieras som processen när omgivande miljö lyckas fånga betraktarens uppmärksamhet och hålla kvar den (Nordh et al. 2017). Gravmonument och byggnader väcker nyfikenhet och reflektion men även vegetation och fågelkvitter ansågs av de intervjuade vara faktorer som ger upphov till fascination (ibid.). Känslan av att vara hemifrån framhölls av flera besökare som betraktade begravningsplatsen som en tillflyktsort från verkligheten, trots den trafikerade omgivningen skapar platsens grönska ett stilla rum staden (ibid.). Omfattning syftar på element i omgivningen som väcker uppmärksamhet och i intervjuerna uttryckte många uppskattning för begravningsplatsens välskötta vegetation (ibid.). Den höga skötselnivån skapar en känsla av ordning och skönhet som besökare värdesätter. Kompatibilitet identifieras som platsens förmåga att tillgodose individens personliga behov, en plats som inte ställer krav samt erbjuder känslan av tillhörighet (ibid.). Nordh et al. (2017) betonar betydelsen av ett urbant

rum där besökare kan dra sig tillbaka för att få vara ifred och samla tankarna. De hänvisar till intervjuerna där det framgick att många ägnade sig åt vila, reflektion och kontemplation på begravningsplatsen. Det framgick även att dessa kvalitéer ses som unika och mycket värdefulla, att det skiljer begravningsplatser från andra grönområden och ger platsen dess återhämtande egenskaper (ibid.).

2.1.3. Sorgbearbetning och gemenskap

Allt fler lägger mindre och mindre vikt vid den traditionella begravningsplatsen men det finns fortfarande många som anser att det är en viktig kvalité att ha en personlig plats att gå till för att sörja och minnas (Berglund 1994). Berglund (1994) lyfter vikten av ritualer för att bearbeta livshändelser såsom dödsfall av närstående. Hon påstår att traditioner kring begravningsverksamheten ger de efterlevande ett ramverk att förhålla sig till. Sörensen och Wembling (2008) hänvisar till sorgförloppets fyra faser som nära anhöriga till den avlidna vanligtvis genomgår. Under chockfasen, den kortaste, upplevs en känsla av överklighet och förnekelse och Berglund (1994) hävdar att delaktigheten i ritualer kring begravning kan vara det främsta att fästa sig vid under den första traumatiska tiden av sorg. Under reaktions-, bearbetnings- och nyorienteringsfasen som sedan följer spelar begravningsplatsen en viktig roll i sorgbearbetningen (Sörensen och Wembling 2008). Ett regelbundet besökande samt vårdande av graven kan bli en ritual som återigen ger upphov till en naturlig rytm i vardagen (ibid.).

Det framgick i Berglunds (1994) intervjuer att många anser att begravningsplatsen har en betydande social roll. Den enskilda gravplatsen framhävs som en viktig funktion för gemenskap mellan familjemedlemmar och vänner. Att regelbundet samlas med familj eller vänner vid graven blir ett sätt att tillsammans bearbeta sorgen och finna stöd i varandra (ibid.). Många äldre saknar ett socialt sammanhang men på begravningsplatsen träffar man ofta andra i liknande situation (ibid.). För de som känner sig ensamma blir det en plats att knyta nya relationer på och Swensen och Brendalsmo (2018) anser att begravningsplatsen är en av de främsta platserna för möten mellan personer i olika åldrar och med olika bakgrund.

2.2. Sigurd Lewerentz

För att förstå den kulturhistoria som Östra kyrkogården präglas av följer en redogörelse för Lewerentz, processen bakom Östra kyrkogården och landskapets betydelse i dess utformning.

2.2.1. Lewerentz och Östra kyrkogården

Lewerentz (1885–1975) anses vara en av Sveriges främsta och internationellt sett mest uppmärksammade arkitekter, en protagonist inom nationalromantiken samt nordisk klassicism och utmärkte sig särskilt för utformning av begravningsplatser och krematorier (Ahlin 1985). På 1910-talet var begravningskulturen omdebatterad bland arkitekter och Lewerentz deltog livligt i denna diskussion (ibid.). Debatten gällde utformning av större nya begravningsplatser samt institutioner för kremering som i början av århundradet blivit allmänt accepterat i samhället. Behovet av begravningsanläggningar i denna omfattande skala hade inte funnits tidigare, det fanns ingen tradition att falla tillbaka på vilket Ahlin (1985) anser kan ha varit anledningen till att Lewerentz blev framträdande under denna period. Östra kyrkogården skulle anläggas längs en åsrygg i utkanten av Malmö, en gestaltnings-tävling utlystes och Lewerentz vann denna med bidraget *Ås* år 1916 (Ahlin 1985).

En viktig faktor för att förstå tankarna bakom utformningen av Östra kyrkogården är den omvandling samhället stod inför (Campo-Ruiz 2015b). På 1920-talet genomgick Sverige ett samhälleligt och politiskt skifte, den allmänna rösträtten hade gått igenom och vänstern fick makten i Malmö kommun år 1921. Omfattande krav gällande social jämlikhet hade stort inflytande på arkitekter under denna tid (ibid.). De politiska förändringarna innebar nya riktlinjer för begravningsplatser vilket Lewerentz välkomnade (Campo-Ruiz 2015c). Malmö stad försökte bland annat begränsa användandet av högresta gravmonument som uttryck för social överlägsenhet (ibid.). Trots att Lewerentz inte tog politisk ställning, som många av hans kollegor, gav han sig in i en debatt rörande jämlikhet i begravningsplatsens utformning och planering (Campo-Ruiz 2015b). Lewerentz valde att skapa monumentalitet med hjälp av landskapet istället för via byggda monument vilket svarade på det framväxande behovet av jämlikhet i samhället (Campo-Ruiz 2015c). Han prioriterade landskapets kvaliteter framför individuella gravstenar och genom att rama in gravkvarteren med vegetation skapade han en enhetlig effekt där enskilda monument inte utmärkte sig (ibid.).

Östra kyrkogården är inte enbart en begravningsplats för enskilda individer utan präglas av en allmän atmosfär, inställningen att alla är lika inför döden genomsyrar hela dess utformning (Campo-Ruiz 2015b). Begravningsplatser hade länge styrts av tradition där klasskillnader utmärkte sig markant (Campo-Ruiz 2015c). Traditionella familjegravar skulle uppföras på åsen men dessa avskaffades, i samband med det skiftade samhället, vilket banade väg för nya djärvare koncept (Campo-Ruiz 2015b). Olika sorters gräs såddes längs åsryggen vilket skapade en kontinuerlig äng med vyer utöver omgivande slätter. Den öppna åsen präglades av en kollektiv atmosfär för ihågkommande, medan gravkvarteren anlagda nedanför erbjöd enskilda intimare rum för sörjande (ibid.).

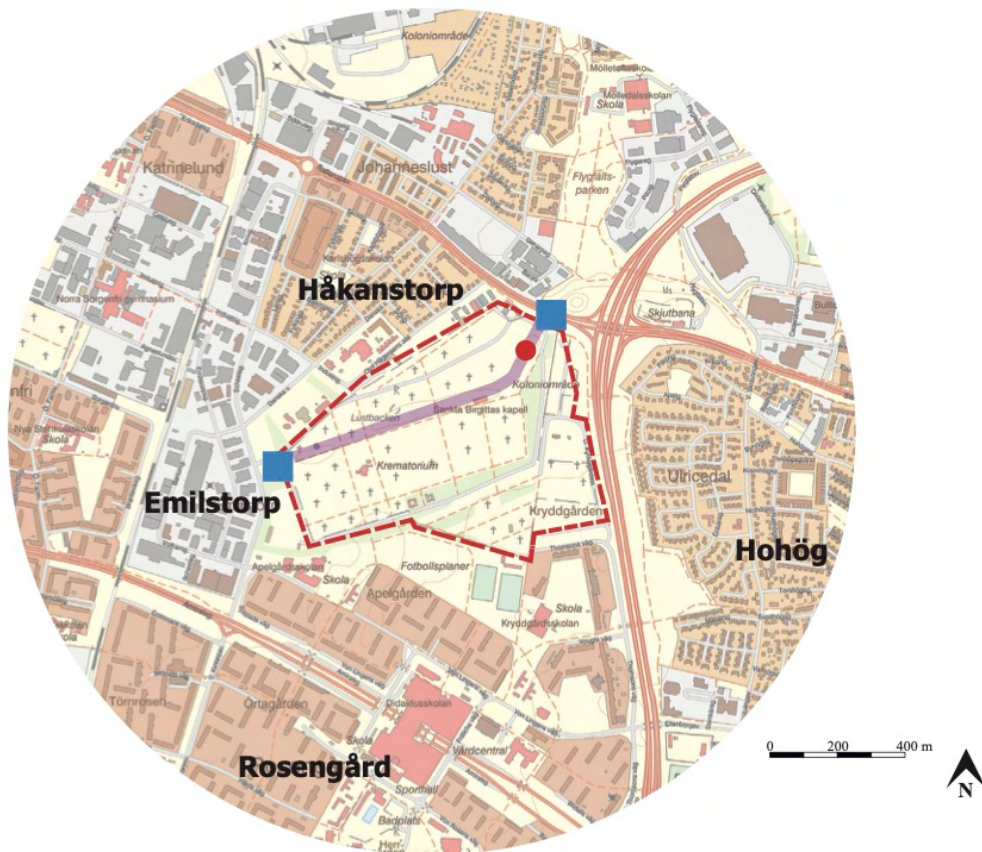
2.2.2. Landskapets betydelse

Ytterligare en betydande faktor i Lewerentz utformning av Östra kyrkogården är uppmärksammandet av det existerande landskapets form (Wingren 2013). Detta har kommit att inspirera utformandet av begravningsplatser i Sverige men även internationellt sett (Campo-Ruiz 2015a). Enligt Ahlin (1985) var Lewerentz ytterst intresserad av landskapets naturliga förutsättningar såsom skala, form och natur. Landskapet där Östra kyrkogården anlades bevarades i stor utsträckning oförändrat, platsens karaktär förstärktes via mindre ingrepp (ibid). Lewerentz metod att arbeta med landskap präglar hela begravningsplatsen och är en betydande del av platsens kulturella arv (Campo-Ruiz 2015a).

Lewerentz ansåg att landskapet i sig var en form av monument som har stor betydelse för att hjälpa sörjande att få utlopp för sina känslor (Campo-Ruiz 2015c). På Östra kyrkogården används kombinationen av landskap och byggnader som monument och bildar ett gemensamt ramverk för att stödja besökare i deras sorg. Campo-Ruiz (2015c) anser att utformandet av Östra kyrkogården, med den föränderliga vegetationen och mångfalden av upplevelser på begravningsplatsen, är avgörande för hur varje enskild individ upplever platsen. Landskapet erbjuder varje besökare en individuell upplevelse och möjlighet att skapa ett eget förhållande till platsen.

3. Östra kyrkogården idag

I denna del beskrivs resultatet av platsbesöket. Inledningsvis introduceras Östra kyrkogården och sedan följer en inventering av minneslunden och omgivande yta. Avslutningsvis presenteras två analysplaner som sammanfattar de faktorer som uppmärksammats i inventeringen.

Teckenförklaring: ■ huvudentréer ■ åsrygg ● minneslunden - - - områdesgräns

Figur 1. Fastighetskarta Östra kyrkogården ©Lantmäteriet 2020, bearbetad av Ellen Eriksson 2021. Östra kyrkogården ligger cirka tre kilometer sydost om Malmö centralstation. Platsen sträcker sig över en yta på 50 hektar som tidigare bestod av jordbruks-, betes- och ängsmark. Kartan visar kyrkogårdens gränser, omgivande bostadskvarter, åsryggen och minneslunden.

3.1. Östra kyrkogården

Östra kyrkogården är organiserad runt en ås som utgör en mittaxel som sträcker sig genom platsen från östra entrén vid Sallerupsvägen till den västra som angränsar till Scheelegatan (figur 1). Stora byggnader är placerade nära åsen och gravplatser finns i både syd och nord. Hela begravningsplatsen omges av en trädridå främst bestående av bok. Lewerentz använde lågväxande träd inne på begravningsplatsen med undantag för accenter som exempelvis hängbjörkar, pelarekar och pyramidalm (figur 2). Öppna ytor, där det inte ligger gravar, täcks av vidsträckta grasmattor förutom på åsen där det finns inslag av friväxande äng.

Figur 2. Foto vegetation Östra kyrkogården. Ellen Eriksson 2021. På bilden till vänster visas en sammanympad knut-hamlad allé bestående av 96 lindar. På bilden till höger visas accenter i form av pelarträd. Gravkvarteren ramas in av häckar som skapar rumslighet på platsen.

Den första byggnaden (figur 3), S:ta Birgittas kapell (1927), är byggd i nordisk klassisk stil (Reuben 2020). I samband med detta anlades även den öppna cirkulära ceremoni-platsen som senare kom att omvandlas till minneslund av Lewerentz (ibid.) Krematoriet stod färdigt år 1931 och Lewerentz anlätades sedan för att utvidga detta vilket ledde till att tvillingkapellen S:t Gertrud och S:t Knut byggdes (figur 3). Dessa uppfördes i en modernare stil som speglar Lewerentz utveckling av byggmaterial och färgval (ibid.). Det sista byggnadsuppdrag Lewerentz ställdes inför var blomsterkiosken som byggdes vid begravningsplatsen västra ingång på 1970-talet (ibid.).

Figur 3. Foto byggnader Östra kyrkogården. Ellen Eriksson 2021. Bilden till vänster visar tvillingkapellen S:t Gertrud och S:t Knut. Till höger syns S:ta Birgittas kapell som är inbyggd i åsen.

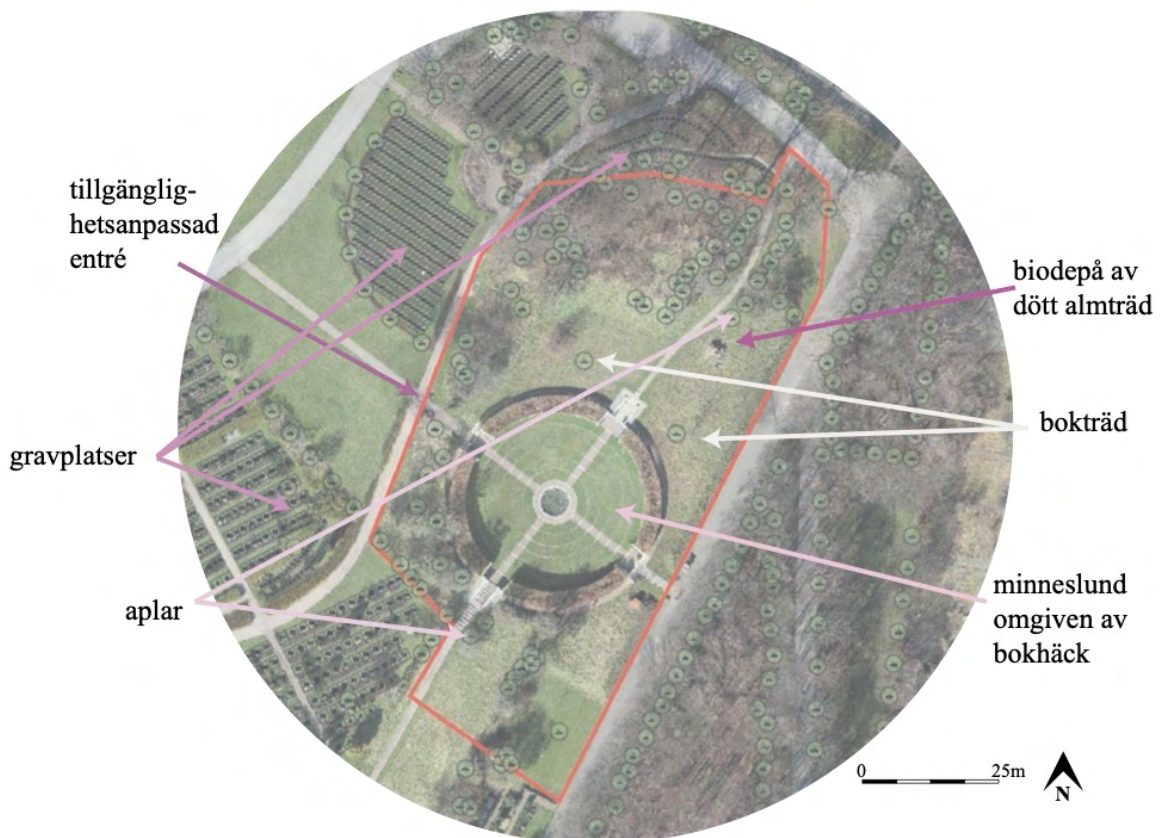
3.2. Inventering av minneslunden och omgivande yta

Ytan som gestaltas sträcker sig över drygt en hektar och ligger uppe på åsen i begravningsplatsens norra del. I mitten av denna yta ligger den cirkulära minneslunden med en diameter på 50 meter. Kontrasten mellan områdets naturliga höjdskillnader, ängens mjukhet och minneslundens symmetriska utformning ger platsen en distinkt karaktär (figur 4)

Figur 4. Foto minneslunden syd till nord. Ellen Eriksson 2021. Bakom syns kullen som bildar en naturlig barriär, häcken som omger minneslunden är ett starkt rumsbildande element. Vegetationen på platsen skapar en naturlig känsla som står i kontrast till minneslundens symmetriska utformning.

En cirka två meter bred hårdgjord grusväg sträcker sig över åsen och genom området som ska gestaltas, träden intill utgörs främst av aplar. Gångstigen skär rakt igenom minneslunden och i dess mitt korsas den av en lika bred vinkelrät väg (figur 5). Platsen omges av en 0,35 meter hög vitmålad betongmur och ovanpå växer en häck av bok som är cirka 2,5 meter hög och cirka 3,5 meter bred. Platsen sluttar svagt inåt smyckningsplatsen i minneslundens centrum som består av en nedsänkt vattenfylld cirkel med en diameter på 7 meter. Cirkel av grå kalksten, cirka 0,3 meter breda, utgår från mittpunkten med jämna mellanrum och marken mellan dessa består av gräsmatta där urnor är nedgrävda. Minneslunden har fyra entréer och dessa omges av betongmurar med fästen för ljus, intill ingångarna står bänkar (figur 6). Runt minneslunden löper ett cirkulärt gångstråk som nås från alla entréer. Då trappor leder upp till stråket i öst och väst är tillgängligheten begränsad.

Figur 5. Ortofotograf minneslundens och omgivande yta. Kyrkogårdsförvaltningen i Malmö 2020, bearbetad av Ellen Eriksson 2021. Figuren visar området som ska gestaltas. Linjen runt om markerar områdesgränsen.

Figur 6. Foto entréer. Ellen Eriksson 2021. På bilderna visas minneslundens norra entré och den tillgänglighetsanpassade i väst. Bänkar står intill samtliga entréer och ljushållare sitter på väggen.

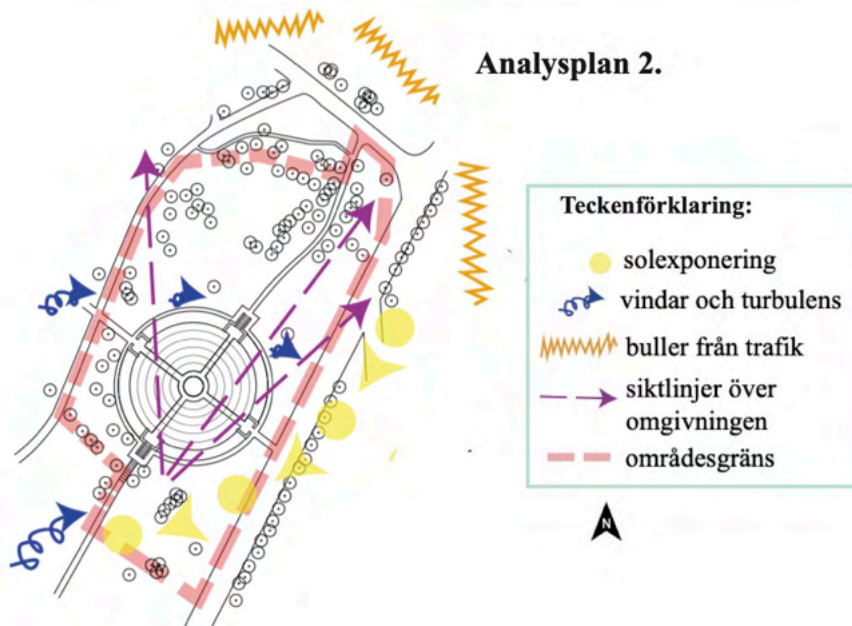
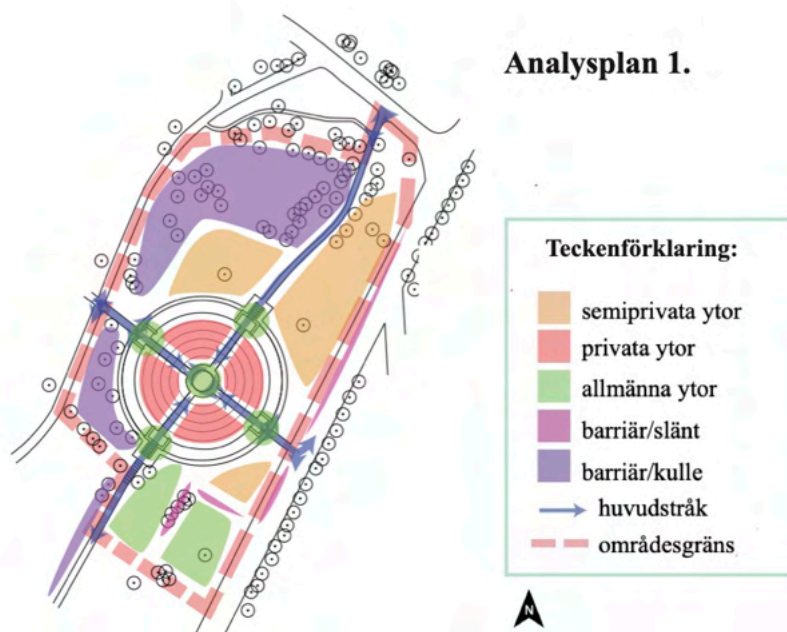
Skiktet av träd på kullarna i områdets norra och västra del består främst av hassel, kastanj, syren, bok och apel. Nordost om minneslunden ligger en biodepå bestående av en alm, som tidigare växt på begravningsplatsen (figur 7), för att gynna den biologiska mångfalden. Marken består av äng och gräsmatta. Förutom ungräd som växer på kullarna saknas i dagsläget buskskikt på platsen. I nord och nordost går det att skymta den omgivande trafiken vilket ger upphov till buller. Buller hörs även från trafiken i öst men dämpas av flera skikt bokar som omger begravningsplatsen.

Figur 7. Foto minneslunden nord till syd. Ellen Eriksson 2021. På bilderna visas området norr om minneslunden och utblickar mot södra delen. På bilden till höger syns biodepå och kullen som skapar en naturlig barriär i nordost.

3.3. Platsanalys

Inventeringen av minneslunden och omgivande yta, på Östra kyrkogården, har sammanfattats i två analysplaner för att få överblick över platsens förutsättningar (figur 8). I litteraturstudien framgick det att användningen av begravningsplatser skiljer sig åt, allt ifrån privat sorgbearbetning till allmän gemenskap i form av bland annat picknick. Vilken eller vilka aktiviteter som lämpar sig bäst för minneslunden och omgivande yta baseras på sammanvägningen av litteraturstudien och inventeringen. Resonemang rörande detta presenteras i analysen som följer i nästa kapitel: 4. Resultat.

Figur 8. Analysplan 1 och Analysplan 2. Ellen Eriksson 2021. I analysplan 1 har platsens rum och stråk undersökts för att skapa en uppfattning om hur olika delar av minneslunden och omgivande yta upplevs. Tack vare platsens naturliga höjdskillnader, i form av kullar och slänter, går tydliga rum att identifiera. Gräsmattan där urnor grävts ner upplevs privat medan entréer och mittpunkten uppfattas som allmänna. Även de öppna gräsmattorna söder om minneslunden utgör tillgängliga allmänna rum. Ett flertal rum på platsen upplevdes otillgängliga på grund av vegetation och brist på stråk, dessa har markerats som semiprivata. I analysplan 2 presenteras siktlinjer och klimatet på platsen vilket också är viktiga faktorer som påverkar hur platsen upplevs.

4. Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet för denna uppsats. Först följer en analys av litteraturstudien och platsbesöket som ligger till grund för förslaget som presenteras efter.

4.1. Analys

I följande analys presenteras slutsatser kring vilka funktioner som bör inkluderas i gestaltningen. Även hur balansen mellan bevarande och förändring bör se ut, gällande begravningsplatsens sociala funktion och estetiska uttryck, diskuteras.

4.1.1. Aktivitet och rekreation på Östra kyrkogården

Var balansen går för vad som är accepterat att göra på begravningsplatser och vad som anses vara stötande är diffust och åsikter rörande detta skiljer sig åt. Evensen et al. (2017) framhäver utformningens möjlighet att direkt påverka användandet av begravningsplatser som ytterst intressant då ”they are places where behaviour also must be restricted to protect its distinct character and function” (2017:77). Det är viktigt att särskilja begravningsplatsens funktion från parkens då konflikter kan uppstå mellan fritidsaktiviteter och platsens huvudsyfte som plats för de avlidna och dess besökare. Detta tenderar att begränsa användningen av begravningsplatsen för aktivitet och rekreation (ibid.). Däremot avspeglas ett växande behov av stadsnära ytor för rekreation i samhället, studier (Evensen et al. 2017; Swensen och Brendalmo 2018) har visat på en förändrad användning av begravningsplatsen vilket tyder på att utveckling krävs. I vilken utsträckning fysiska aktiviteter ska tillåtas behöver dock vägas mot begravningsplatsens övriga kvalitéer.

Vid platsbesöket förtydligade Löfgren¹, landskapsingenjör på Östra kyrkogården, att begravningsplatsen är öppen för allmänheten dygnet runt och att det rör sig människor på platsen under stora delar av dagen. Hela begravningsplatsen präglas av en öppenhet som skiljer den från begravningsplatser som upplevs mer privata och omslutna. Den öppna formen samt två huvudentréer gör det enkelt att passera

¹ Maximilian Löfgren, landskapsingenjör, Östra kyrkogården i Malmö, platsbesök 2021-02-19

genom begravningsplatsen. Löfgren informerar att besökarantalet är stort och många ägnar sig åt rekreation, människor som rastar hunden eller joggar över åsen och genom minneslunden är vanligt. Det framgick vid platsbesöket att befolkningen som bor i närheten använder begravningsplatsen för både rekreation och aktivitet.

I och med den upphöjda ås som minneslunden på Östra kyrkogården ligger på går det att passera området som ska gestaltas utan att komma i kontakt med gravkvarteren. Detta kan få platsen att upplevas som mer tillåtande än mer slutna begravningsplatser. Åsryggen är kuperad och varierade höjdskillnader skapar naturliga barriärer och avgränsningar mot angränsande gravplatser. I områdets nordvästra och sydvästra del skärmar de trädklädda kullarna av mot de intilliggande gravplatserna, längs med östra sidan avgränsas området av en slänt ner mot den asfalterade vägen. Platsens naturliga förutsättningar öppnar upp för att skapa en aktiv yta där sociala aktiviteter kan uppmuntras utan att störa sörjande och gravbesökare.

Ytterligare en aspekt som talar för tillåtandet av mer aktivitet är det naturliga övervakandet besökare bidrar till. Naturlig övervakning syftar till att offentliga miljöer upplevs tryggare då många rör sig genom platsen (Evensen et al. 2017). Löfgren² påpekar att hundrastare som rör sig över begravningsplatsen är en betydande del av den naturliga övervakningen. I och med regelbundna promenader ger detta upphov till utspridda besök över hela dagen vilket ökar trygghetskänslan på platsen. Löfgren understryker att det inte råder brist på gravplatser men att det finns ett påtagligt behov av ytor för aktivitet och umgänge i närområdet. Situationen på platsen vittnar om att det finns goda anledningar att tillåta mer aktivitet på Östra kyrkogården.

4.1.2. Vila och återhämtning på Östra kyrkogården

De svenska begravningsplatserna innefattar liknande egenskaper som parker men kombinationen av kulturen, naturen och respekten för de döda som präglar platsen gör det till en unik miljö i staden (Nordh et al. 2017). De besitter kvalitéer som inte går att erhålla någon annanstans. Samhället står inför ett växande behov av grönytor men vid förändring av platsen måste hänsyn tas till dessa värden så att de inte går förlorade. Begravningsplatsen som en plats för vila och återhämtning står inte nödvändigtvis i konflikt med platsen som aktiv miljö men en avvägning erfordras för att de inte ska krocka.

Området som ska gestaltas på Östra kyrkogården besitter många kvalitéer som skulle kunna bidra till återhämtning. Åsens upphöjda läge erbjuder siktlinjer och

² Maximilian Löfgren, landskapsingenjör, Östra kyrkogården i Malmö, platsbesök 2021-02-19

utblickar över omgivningen. Den välskötta bokhäcken som omger minneslunden i kontrast till de friväxande träden på kullarna väcker fascination på platsen. Hela begravningsplatsen är omsluten av en trädridå av bok och vegetationen på åsen bidrar till att skapa barriärer mot omgivande trafik. Buller hörs avlägset men fågelkvitter och minneslundens rumsbildande väggar skapar en känsla av tidlöshet.

Malmö har stor en kulturell mångfald vilket kan vara en anledning till att intresset för den traditionella begravningsplatsen minskar (Malmö stad 2020a), en plats för stillhet och reflektion skulle däremot vara angeläget för en större målgrupp och bli en tillgång för hela samhället. Malmö är en växande stad och förtätning ger upphov till ett högre tempo vilket ökar stressnivån hos befolkningen. Studier bekräftar att begravningsplatser anses vara en av de främsta miljöerna för återhämtning (Nordh et al. 2017) vilket är incitament för bevarande av denna kvalitet. Det kuperade landskapet och den stora ytan området som ska gestaltas sträcker sig över gör det möjligt att rymma både aktivitet och återhämtning. Malmö har flera centrala grönområden, bland annat offentliga parker, som är lämpade för aktivitet (Malmö stad 2020b) vilket är ytterligare ett argument för att prioritera och framhäva de återhämtande värdena Östra kyrkogården innefattar.

I gestaltningsförslaget bör hänsyn tas till platsens återhämtande kvalitéer och om möjligt även utveckla dessa ytterligare. Bokhäcken, som omger minneslunden, stänger ute turbulens men resten av området utsätts för vind i sydvästlig riktning. För att kunna skapa en meditativ och vilsam tillvaro behövs vindstilla platser. Detta kan åstadkommas via ett buskskikt som bryter vinden. Minneslundens storlek gör att ytan inte upplevs som en avskild plats vilket förstärks av att människor regelbundet passerar igenom. Bänkarna som finns i minneslunden står intill entréerna vilket begränsar möjligheten till avslappning. Mindre intimare rum är önskvärt för att tillgodose behovet av avskildhet för reflektion och återhämtning, detta går att åstadkomma genom strategiskt utplacerade bänkar (figur 9.)

Figur 9. Principskiss 1. Ellen Eriksson 2021. Cirkeln är en central form i Lewerentz utformning av minneslundan. Denna skiss undersöker hur sittplatser i en cirkel upplevs beroende på placering. Triangelarna visar personens sikt. Genom utformning och placering går det att via denna utformning skapa öppna eller intima rum på platsen.

4.1.3. Sorgbearbetning och gemenskap på Östra kyrkogården

I Berglunds (1994) intervjustudier framgår det att en stor andel främst besöker graven för att de känner en skyldighet att hålla platsen vårdad och prydlig för att leva upp till samhällets normer. Istället för att hjälpa sorgprocessen kan graven ge upphov till stress och dåligt samvete (ibid.). Detta kan anses vara incitament för att avveckla den traditionella begravningsformen och ge utrymme för andra funktioner. Däremot får det inte förbises att begravningsplatsen har en betydelsefull roll i sorgprocessen för många. I litteraturstudien framgick det att vård av gravplatsen både kan vara meditativt och meningsfullt, därför är det viktigt att den traditionella gravplatsen finns kvar.

Vid förändring av begravningsplatser kan en konflikt mellan begravningsplatsen som en plats för rekreation och en plats för sorgbearbetning uppstå. För sörjande är begravningsplatsens harmoniska, tidlösa och stillsamma värden de främsta vilket kan motsätta sig de kvalitéer en aktiv miljö kräver. I Swensens och Brendalsmos (2018) intervjustudier framgick det att både besökare och gravägare var överens om att gravstenarna och området runtomkring upplevs som privata och att hänsynsfullhet bör visas. Däremot var det ingen som motsatte sig att delar av begravningsplatsen användes för rekreativa ändamål som exempelvis promenader, rastning av hund eller cykling genom platsen (ibid.).

Åsen skapar naturliga barriärer som skiljer de traditionella gravkvarteren från de aktivare ytorna. Lewerentz förstod behovet av intimare rum och arbetade med häckar för att rama in gravplatserna för att ge besökare avskildhet. Vid utveckling av Östra kyrkogården går det att inspireras av denna metod för att skapa ytterligare avgränsningar i form av vegetation. Detta minskar risken för missförstånd och

förebygger att konflikter mellan olika användningsområden uppstår. En plats för gemenskap är också av betydelse för sorgbearbetning och möjlighet till umgänge kan befästas genom fler sittplatser på vindskyddade platser.

4.1.4. Bevarande och utveckling av Östra kyrkogården

Begravningsplatsens ursprungliga funktion i samhället är under förändring och precis som Lewerentz anpassade Östra kyrkogården efter sin tid behöver vi se till att begravningsplatsen överensstämmer med vår. En stor skillnad för Lewerentz och landskapsarkitekter idag är platsens förutbestämda förutsättningar. På Lewerentz tid låg platsen i stadens utkant, arkitektens uppgift var att skapa en yta och anlägga begravningsplatsen från grunden. Östra kyrkogården ligger idag centralt och omges av bostadsområden och trafikerade vägar vilket innebär att gestaltning och förändring av platsen måste anpassas efter omgivningen. Som tidigare nämnts växer behovet av stadsnära grönytor för aktivitet och rekreation och alternativa begravningsformer efterfrågas i en allt större utsträckning (Evensen et al. 2017). I kombination med samhällets förändrade prioriteringar är det försvarbart att frångå begravningsplatsens ursprungliga funktion.

Framkomlighet och tillgänglighet är exempel på viktiga funktioner i dagens samhälle som inte prioriterades på Lewerentz tid. Bara en av minneslundens entréer är tillgänglighetsanpassad och marken innanför bokhäcken lutar svagt. Backarna som leder upp till övriga ytor som ska gestaltas är relativt branta, vid utveckling måste hänsyn tas till krav på tillgänglighet. Området norr och söder om minneslunden separeras av trappor vilket begränsar möjligheten att röra sig genom platsen. Genom att skapa tillgängliga ytor med funktion, till exempel sittplatser, uppe på åsen kan platsen bli attraktiv för en större målgrupp.

Ytterligare en skillnad från Lewerentz tid är synen på betydelsen av ekologisk hållbarhet och biologisk mångfald. Åsen har alltid bestått av friväxande äng med olika gräsarter men för Lewerentz var detta snarare ett sätt att skapa känsla än att gynna mångfald. Idag är en biodepå anlagd norr om minneslunden och detta speglar samhällets intresse för hållbarhet och den biologiska mångfalden på platsen. Begravningsplatser har ofta höga naturvärden (Riksantikvarieämbetet 2014). Grövre träd erbjuder en mängd olika mikromiljöer vilka utgör habitat för både insekter, svampar och mossor (ibid.). Vegetationen gynnar även fågelarter och fladdermöss. Vid förändring av Östra kyrkogården är det viktigt att bevara växtmaterial i stor utsträckning för att gynna den biologiska mångfalden som finns på platsen.

En betydelsefull faktor som förhindrar att Lewerentz arv går förlorat är lagar som avser att skydda kulturhistoriska miljöer. Kulturmiljölagen (1988:950), som nämndes i introduktionen, och begravningslagen (1990:1144) är relevanta i detta

fall och begränsar möjligheten till förändring som påverkar begravningsplatsens ursprungliga karaktär. I kulturmiljölagen står det följande gällande byggnader och omgivande mark på begravningsplatser:

Kyrkobyggnader som är uppförda och kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen. /.../ I fråga om en kyrkotomt krävs alltid tillstånd för utvidgning av tomten samt för uppförande eller väsentlig ändring av byggnader, murar, portaler, andra fasta anordningar och vegetation på tomten eller ändring av medveten gestaltning av vegetationen. (Sveriges riksdag, kap. 4, 3§)

Vid påtagliga förändringar av Östra kyrkogården i Malmö krävs alltså tillstånd från länsstyrelsen som är tillstånds- och tillsynsmyndighet (Bucht 1992). Detta motiverar att i så stor utsträckning som möjligt värna om Lewerentz befintliga strukturer. I begravningslagen fastslås det att "Stoft eller aska som har gravsatts på en begravningsplats får inte flyttas från en gravplats för att gravsättas någon annanstans" (Sverige riksdag, kap. 6, 1 §). Askan som ligger i Östra kyrkogårdens minneslund skyddas av begravningslagen vilket innebär att denna yta bör lämnas orörd.

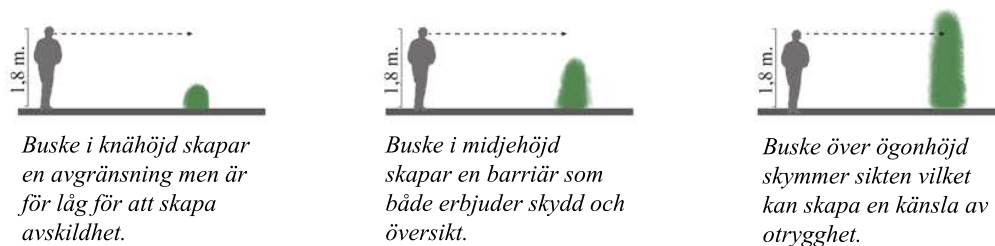
Landskapets naturliga form och vegetation innehar en central roll i Lewerentz utformning av Östra kyrkogården, dock hävdar Wingren (2013) att förnyande och utveckling av värdefull landskapsdesign är en långt ifrån fulländad process. Med detta påstående vill hon lyfta fram att bevarande av byggnader, designade av berömda arkitekter, bevaras medan hur de valt att utforma landskapet förbises. Byggnader som Lewerentz har designat på begravningsplatsen bevaras och underhålls, däremot är skötsel av vegetationen en svårare uppgift då den är föränderligt och påverkas av omgivande faktorer såsom klimat och nederbörd. Vid tillförsel av vegetation är Lewerentz metod att arbeta med landskapet för rumsbildning viktig inspiration för att bibehålla platsens karaktär. På en plats där landskapet spelar en huvudroll bör stor hänsyn visas till de ursprungliga formerna vid förändring av begravningsplatsen.

Som det konstateras tidigare innefattas även vegetation i kulturmiljölagen (1988:950). Förändring av vegetationens rumsskapande eller arkitektoniska karaktär räknas som en väsentlig förändring och kräver därför tillstånd från länsstyrelsen. Bucht (1992) betonar vikten av att vid tillförsel av ny vegetation hålla sig till historiskt förankrade växtsorter eller de som traditionellt sett använts på platsen. Växtmaterialets form och struktur ska därför i största möjliga mån överensstämma med eller inspireras av de arter som redan växer på begravningsplatsen. Genom att inspireras av Lewerentz sätt att skapa rumslighet samt bevara minneslundens utformning kan platsens koppling till den ursprungliga idén bevaras.

4.1.5. Samspel mellan aktiviteter på begravningsplatsen

Swensen och Brendalmo (2018) anser att offentliga utrymmen uppmuntrar till sociala och kulturella möten mellan människor i olika stadier av livet vilket är en värdefull kvalitet som begravningsplatser besitter. För att möjliggöra utveckling av begravningsplatsen som mötesplats och offentligt grönområde måste kraven som ställs från olika användargrupper balanseras (ibid.). Evensen et al. (2017) framhäver att begravningsplatsens huvudsakliga funktion är att tillgodose en plats för de döda och de sörjande men att det vid planering och förvaltning också är viktigt att ta hänsyn till alla dess användare. Genom strategisk planering av landskapet tror Evensen et al. (2017) det är möjligt att tillåta en mer varierad användning av begravningsplatser utan att konflikter mellan användare behöver uppstå.

En beprövad metod för att undvika konflikter mellan begravningsplatsens besökare är användandet av fysiska avgränsningar (Evensen et al. 2017). Denna metod används ofta för att separera aktiviteter i det offentliga rummet och fysiska avgränsningar kan skapas genom designelement som exempelvis häckar för att bilda separerade zoner (ibid.). Zonindelningen kan också bestå av en kombination av växtmaterial, strategiskt utplacerade bänkar och anlagda gångar för att underlätta korsande av gravplatsen utan att störa de sörjande. Genom växtval, form på gångstråk, antal passager och ingångar bildas öppna eller slutna rum som tillåter eller begränsar aktiviteter. Åsens upphöjda läge skapar en naturlig avgränsning till omgivande gravkvarter och för att förstärka denna kommer träd och buskskikt spela en viktig roll i gestaltningen. Evensen et al. (2017) påpekar dock att fysisk avgränsning kan leda till segregering av funktioner vilket kan påverka det naturliga flödet av människor på platsen. Vid utformning av begravningsplatsen är det därför viktigt att tänka på höjd på vegetationen så att siktlinjer inte skymms (figur 10.).

Figur 10. Principskiss 2. Ellen Eriksson 2021. Skissen jämför höjd på vegetation för rumsskapande då detta är ett viktigt inslag i Lewerentz utformning och i den nya gestaltningen. Vegetation över ögonhöjd kan upplevas som otryggt men även ge önskad avskärmning, den cirkulära häcken som omger minneslunden i dagsläget är ett exempel på detta. Däremot kan även en häck i midjehöjd vara tillräckligt för att erbjuda avskildhet samtidigt som siktlinjer bevaras.

De funktioner som efterfrågas på Östra kyrkogården tenderar att hamna i konflikt med varandra men i denna analys framgår det att både sorgbearbetning, återhämtning och rekreativ aktivitet kan rymmas. Det nya förslaget, för minneslundan och omgivande yta, som presenteras i nästa avsnitt strävar efter att tillgodose detta. I större städer tenderar grönytor att prioriteras bort vid förtätning (Evensen et al. 2017). Om begravningsplatser är det närmaste grönområde som finns inom gångavstånd är detta goda skäl till att använda platsen för aktivitet. Finns det, som i Malmö, andra urbana naturmiljöer i omgivningen som är ämnade för detta ändamål bör vikten ligga vid bevarande av begravningsplatsens återhämtande värden. Det är ett faktum att förtätning ger upphov till högre stressnivåer, begravningsplatser är unika miljöer för återhämtning och reflektion (Nordh et al. 2017). Rekreation och aktivitet måste tillåtas på Östra kyrkogården för att svara på den omgivande befolkningens behov, dock bör de återhämtande kvalitéerna prioriteras då de är en värdefull resurs för hela samhället och anses gynna flest. I förslaget kommer därför element som främjar platsens återhämtande kvalitéer att prioriteras.

4.2. Gestaltning

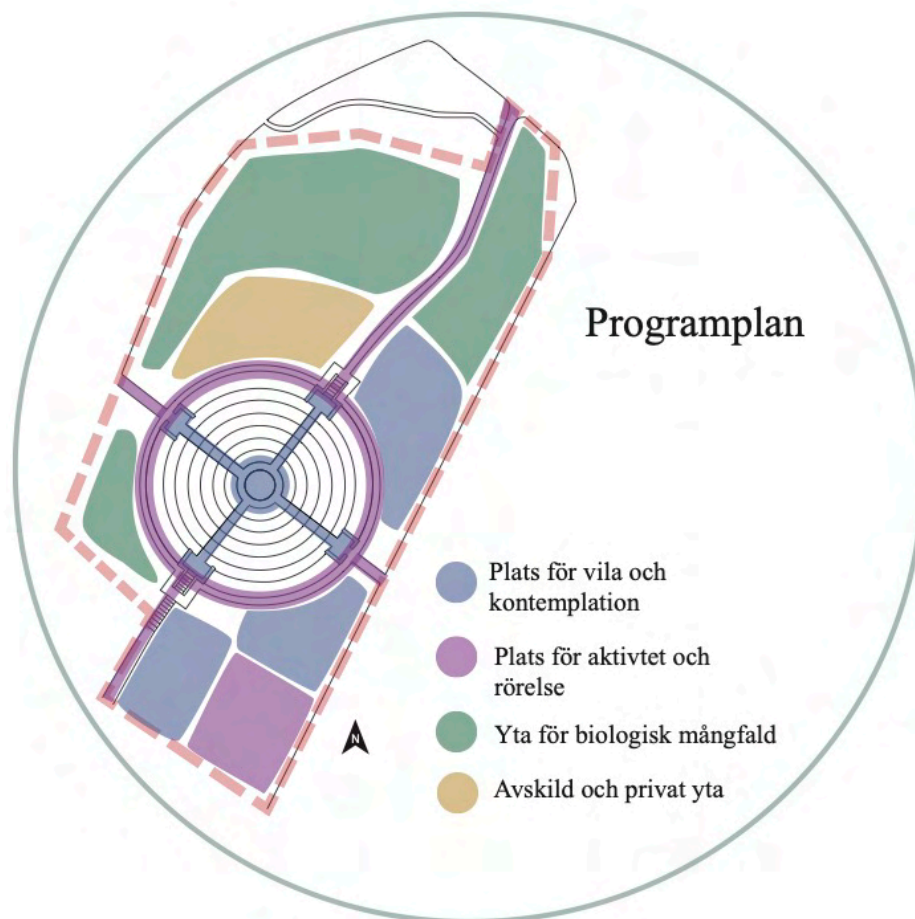
I detta avsnitt presenteras uppsatsens resultat i form av det nya förslaget för Östra kyrkogårdens minneslund och omgivande yta. Först introduceras programplan och programpunkter och sedan följer en illustrationsplan, bilder och text som förklarar det nya förslaget mer ingående.

4.2.1. Programplan och programpunkter

Utformningen av förslaget strävar efter att inkludera de funktioner som undersökts i detta arbete och samtidigt väga in Lewerentz ursprungliga karaktär. Förslagets huvudkomponenter har sammanfattats i sju programpunkter som kompletteras av en programplan där området ytor är indelade efter funktion. Programpunkterna är:

- Vegetation som avskärmning, vindskydd och rumsbildande funktion
- Sittplatser i sol och skugga, även sittplatser med bord
- Plats med siktlinjer och utblickar
- Tillgänglighetsanpassad smyckningsplats i minneslundan
- Gynna platsens biologiska mångfald

- Möjlighet till avskildhet och gemenskap
- Möjlighet till aktivitet utan att störa sorgbearbetning

Figur 11. Programplan. Ellen Eriksson 2021. På denna karta visas fördelning av aktiviteter på platsen. Största delen av själva minneslundan kommer att lämnas oförändrad och i stor mån även ytorna markerade för biologisk mångfald.

4.2.2. Förslaget – ”Cirklar av liv”

Under denna rubrik presenteras det nya förslaget för Östra kyrkogårdens minneslund och omgivande yta. Förslaget kallas för ”Cirklar av liv” vilket dels syftar på formspråket men också på platsens funktion som en plats för både levande och döda. Livet går runt för både människor, djur och växter på platsen. På följande sida introduceras förslaget ytterligare genom en illustrationsplan som visar en överblick av platsen. Detta kompletteras sedan av bilder och text som beskriver det nya förslaget mer ingående.

Ett intimare rum med slingrande bänkar. Platsen ramas in av vegetation och kullen ger skydd i ryggen. I anslutning till bänkarna finns en cirkulär planteringsyta med ett fågelbad. Detta utgör en mittpunkt för denna del och det är även möjligt att gå runt den.

Minneslundens smyckningsplats består av en 4x4 meter kvadrat i grå kalksten med höjden 0,8 meter. Medtagna blommor placeras i galler, vatten finns under och i mitten. Runt smyckningsplatsen står bänkar.

En paviljong är placerad vid minneslundens södra ingång. Stilen är inspirerad av Lewerentz verk i nordisk klassicism. Runt växer en perennplantering. En ramp finns vid ingången och vägen som leder dit är i samma material som övriga gångar.

Intill den angränsande asfalterade vägen finns sittplatser med bord för picknick och umgänge. Detta bildar en social yta där aktivitet kan uppmuntras.

Ett cirkulärt gångstråk för strövande och reflektion. I mitten finns träd, buskar och perenner. En bänk sträcker sig runt planteringen.

En cirkulär yta erbjuder sittplatser i skugga. Det finns tre gungor i mitten av ytan som går att ta ner vid högtider och ceremonier.

Figur 12. Illustrationsplan. Ellen Eriksson 2021. Snitt A-a och Vy B-b är markerade i planen.

Figur 13. Snitt A-a. Ellen Eriksson 2021. Skalgubbar (Javanaud Emdén 2011 - 2021). Snittet är markerat i illustrationsplanen och visar de rådande höjdskillnaderna norr om minneslunden. Det cirkulära gångstråket syns till höger och de avskilda sittplatserna till vänster.

Figur 14. Vy B-b. Ellen Eriksson 2021. Skalgubbar (Javanaud Emdén 2011 - 2021). Vyn är markerad i illustrationsplanen och visar höjdskillnaderna i områdets södra del. Längst fram finns sittplatser med bord och området avgränsas av åsens höjdskillnader. Snett ovanför finns sittplatser och gungor och bokhäcken som omger minneslunden bildar en naturlig avgränsning.

Följande text redogör för förslaget olik komponenter. Illustrationer och perspektiv används för att komplettera beskrivningarna. Tilläggen beskrivs från syd till nord enligt illustrationsplanen.

För att skapa rumslighet och ge platsen ett enhetligt intryck har buskskikt tillförts runt sittplatser och intill gångstråk (figur 12). Detta skärmar av platsen ytterligare från omgivande begravningsplatser och förhindrar att sörjande störs. Buskarna ska ha en yvig karaktär för att bryta vinden och skapa liv på platsen. Största anledningen till att ytor tidigare upplevdes som semiprivata var att tillgänglighet och funktion upplevdes bristande. Genom att lägga till gångstråk, planteringar och sittplatser öppnas ytorna upp för besökare och bjuder in till att spendera tid på platsen.

I södra delen intill den asfalterade vägen är en hårdgjord yta med sittplatser med bord anlagd (figur 14). Då vägen intill flitigt används som passage är platsen redan livfull, att erbjuda mer aktivitet som till exempel picknick bör inte påverka ljudnivån nämnvärt. Det ligger heller inga begravningsplatser i närheten och övriga delar av det gestaltade området avgränsas av åsens höjdskillnader.

Figur 15. Perspektiv 1. Ellen Eriksson 2021. Skalgubbar (Javanaud Emdén 2011 - 2021). Perspektiv över området från syd till nord. På bilden syns paviljongen och från denna erbjuds siktlinjer utanför området och en överblick över minneslunden. Vegetationen på platsen skapar en tydlig inramning av detta rum.

En stor del av ytorna i förslaget är lämpade för vila och återhämtning. I analysen framgick det att detta är den främsta funktionen området bör innefatta, därför har det fått ta stor plats i gestaltningen. I områdets södra del har en paviljong (figur 15) placerats vilket är det första besökare ser då de närmar sig platsen från syd längs med åsryggen. Stilen knyter an till S:ta Birgittas kapell som är inbyggt i åsen. Paviljongen ramar in vyer och erbjuder siktlinjer över området och omgivningen, likt Lewerentz används en kombination av byggnad och landskap för att skapa monumentalitet på platsen. Paviljongen omges av perennplanteringar, äng växer runt omkring och gångstråket är av samma material som de ursprungliga stigarna. Samma grus används till samtliga hårdgjorda ytor i förslaget. En ramp för tillgänglighet är anlagd i anslutning till byggnaden.

Ytan norr om paviljongen erbjuder ett rum för reflektion och åsens höjdskillnader skapar en tydlig avgränsning. I mitten står tre bågar där klättrväxter skulle kunna växa som dekorativt inslag. På bågarerna är gungor fästa för att erbjuda en annan form av avslappning eller aktivitet (figur 14).

I minneslundens centrum har sittplatser anlagts för att besökare ska kunna sitta i nära anslutning till smyckningsplatsen. Bänkarna fungerar också som barriär, tanken är att personer som joggar eller rastar hunden ska välja det cirkulära stråket runt minneslundens som tidigare upplevdes som outnyttjat. Detta gör förhoppningsvis minneslundens till en lugnare plats som ämnar sig för reflektion och sorgbearbetning. Smyckningsplatsen (figur 16) är upphöjd då den tidigare utformningen var otillgänglig i och med det nedsänkta läget. Materialet som använts är inspirerat av stencirkelnarna av kalksten runt smyckningsplatsen. Minneslundens entréer, cirklar av kalksten och bokhäcken bevaras i oförändrat skick, gräsmattan där askan ligger lämnas orörd.

Figur 16. Illustration 1. Ellen Eriksson 2021. Illustrationen visar den nya smyckningsplatsens mittpunkt. Kvadraten är upphöjd för att vara mer lättillgänglig. Blommor ställs i galler med vatten under. Det finns även vatten i mitten. Perenner planteras nedanför för att smycka platsen vid de tillfällena inga blommor är utplacerade. Den cirkulära mittpunkten omges av kantstenar i den ursprungliga grå kalkstenen.

Figur 17. Perspektiv 2. Ellen Eriksson 2021. Skalgubbar (Javanaud Emdén 2011 - 2021). Perspektiv över området från nord till syd. På bilden syns planteringen i anslutning till de avskilda sittplatserna. Platsen erbjuder siktlinjer över åsryggen och minneslundens.

Norr om minneslundens ligger ett cirkulärt gångstråk för strövande. En bänk sträcker sig längs hela stråket, delar av denna har rygg- och armstöd för att vara tillgängliga. Denna plats exponeras av sol under stora delar av dagen men vegetationen skänker skugga. I mitten växer träd, buskar och perenner för att ge skydd i ryggen, bokträdet som stod på platsen innan bevaras. Platsen erbjuder utblickar genom bokridån i öst och ett buskskikt bidrar till att skärma av från intilliggande väg.

På andra sidan av gången som sträcker sig genom åsen finns sittplatser anlagda som erbjuder möjlighet till avskildhet (figur 18). Kullen i syd erbjuder skydd i ryggen och vindisolerering och från denna plats kan besökare överblicka hela minneslundens (figur 17). En cirkulär planteringsyta med omgivande gångstråk ligger i anslutning till bänkarna och en stengång gör det möjligt att korsa denna. Enligt Berglund (1994) är möjlighet att korsa en cirkel en symbol för att livet går vidare. Hon anser också att det är viktigt med en mittpunkt att fokusera på om man ska spendera en längre tid på platsen och planteringen fyller detta syfte.

Figur 18. Illustration 2. Ellen Eriksson 2021. Skalgubbar (Javanaud Emdén 2011 - 2021). Illustration över de bågformade bänkarna. Grunden består av grå kalksten och trä. Formen på bänken gör det möjligt att sitta tillsammans eller mer avskilt. Kullen bakom skapar skydd i ryggen och detta kompletteras av ett buskskikt för att rama in bänkarna och dämpa vinden.

Kullarna och området norr om biodepån lämnas orörda, vegetationen bevaras och under växer äng som gynnar platsens biologiska mångfald. Då fler träd på begravningsplatsen dör kan även mer död ved rymmas här. Vegetationen bidrar till att stänga ute vind, rama in platsen samt behålla dess ursprungliga karaktär. Ytan är också lämplig för fåglar som bygger bon, antingen i träden eller på marknivå.

5. Diskussion

Syftet med denna uppsats var att undersöka den nutida synen på begravningsplatsens funktion i samhället samt möjlighet till utveckling med hänsyn till lagar som strävar efter att bevara dess ursprungliga karaktär. I denna del följer en diskussion kring resultatet, metoden och begravningsplatsens förändrade funktion. Avslutningsvis presenteras uppsatsens slutsats.

5.1. Utvärdering av gestaltningen

Det är svårt att säga om hela eller enbart delar av förslaget ”Cirklar av liv” är genomförbart då flertalet av förändringarna skulle kunna klassas som väsentliga förändringar enligt kulturmiljölagen (1988:950). Vid platsbesöket informerade Löfgren³ om att de konstant håller dialog med länsstyrelsen och att varje fall bedöms olika beroende på situation. En del förändringar är lättare att argumentera för som exempelvis minneslundens smyckningsplats då tillgänglighetsanpassning för inkludering av hela samhället är ett viktigt kriterium idag. Särskilt tillstånd krävs till exempel också för paviljongen vilket är ett mer komplicerat fall då det innebär en ny byggnad på platsen och inte ersättning av en befintlig struktur. Däremot understryker Löfgren att det är nödvändigt att våga prova, utmana och ifrågasätta när det kommer till balansen mellan bevarande och förändring av begravningsplatser. Att förändring och restaurering av minneslundan och omgivande yta behövs är ett faktum. Då platsens naturliga lutning och den befintliga vegetationen bevaras bibehålls platsens naturliga karaktär. Minneslundans distinkta utformning präglar hela området och genom att lämna stora delar av formspråket oförändrat framgår förhoppningsvis Lewerentz uttryck även fast nya element tillförs.

Att förändra delar av Östra kyrkogården behöver inte innebära att Lewerentz grundläggande värderingar går förlorade. Campo-Ruiz (2015a) hävdar att Lewerentz utvecklade innovativa konstruktioner genom kopplingar till tidigare existerande modeller och integrerade traditionen i byggnadskonsten på ett sätt som inte tidigare gjorts. Genom att ifrågasätta och undersöka beprövade konstruktioner

³ Maximilian Löfgren, landskapsingenjör, Östra kyrkogården i Malmö, platsbesök 2021-02-19

och anpassa dem till det samtida samhällets behov banade han väg för innovation som inte krävde ett abrupt avbrott från det förflutna (ibid.). Inkludering av nya funktioner på Östra kyrkogården innebär inte nödvändigtvis att vi leds bort från Lewerentz ursprungliga idéer. Det kan istället vara en möjlighet att föra hans arv vidare genom att inspireras av metoden att kombinera tradition och innovation för att skapa en utformning som överensstämmer med samtiden.

Om balansen mellan bevarande och förändring är väl avvägd i detta förslag är svårt att säga då detta enbart är ett gestaltat förslag och ingen beprövad utformning. Vidare skulle en dialog med länsstyrelsen behövas för att utveckla förslaget ytterligare och undersöka möjligheten att genomföra förändringar av denna skala. Även medborgardialog med de boende i området skulle vara värdefullt då det skulle kunna bidra till att belysa specifika behov som inte framgått i litteraturstudien eller av platsbesöket.

5.2. Utvärdering av metod

Litteraturstudien har haft stort inflytande på den slutgiltiga gestaltningen då det genom denna varit möjligt att identifiera de funktioner som dagens begravningsplatser innefattar. Majoriteten av litteraturstudien baserades på intervjuer gjorda i Oslo (Evensen et al. 2017; Nordh et al. 2017). Hade studierna gjorts i Sverige, eller till och med i Malmö, hade resultatet blivit mer specificerat. Däremot anses dessa i kombination med Berglunds (1994) svenska intervjustudier och platsbesöket på Östra kyrkogården varit tillförlitligt underlag. Delen som behandlade Lewerentz bygger på källor som skildrar arkitekten och tolkar hans verk. Primär information från arkitekten hade varit att föredra men som Ahlin (1985) påpekar finns det begränsat med material från Lewerentz själv, han föredrog att låta sina verk tala för sig. I denna uppsats anses informationen som studerats i kombination med vistelsen på platsen vara tillräckligt för att värdera vad som borde bevaras i minneslundan och omgivande yta på Östra kyrkogården.

Platsbesöket var ytterst viktigt för denna uppsats och hade stort inflytande på det gestaltade förslaget. Det var svårt att utläsa platsens höjdskillnader och dimensioner genom att enbart studera kartor. Däremot spenderades enbart en dag på Östra kyrkogården vilket kan ha påverkat upplevelsen av platsen. Beroende på årstid och tid på dagen ser aktiviteten på platsen sannolikt olika ut. Detta kan ha påverkat uppfattningen om vilken eller vilka aktiviteter som borde prioriteras på platsen. Även vegetationen, rumsligheten och bullernivån bör upplevts annorlunda om besöket gjorts under en varmare årstid. Hade det varit möjligt att göra fler platsbesök hade det kunnat ge en mer verklighetstrogen bild av upplevelsen och

aktiviteten på platsen. Detta skulle i sin tur kunna leda till att resultatet för denna uppsats sett annorlunda ut.

Gestaltningförslaget visar ett exempel på hur det är möjligt att översätta analysresultat till gestaltning för att inkludera nya funktioner men samtidigt ta hänsyn till platsens historia. Förhoppningsvis kan denna gestaltning bidra till att visa hur det är möjligt för olika aktiviteter att samspela på platser där konflikt skulle kunna uppstå, på grund av skilda värderingar och åsikter hos besökare. Som tidigare konstaterat är detta dock ingen beprövad gestaltning så att konflikter förhindras genom denna utformning är inte säkert. Vid en mer omfattande studie skulle fler alternativ för inkludering av aktiviteter samt bevarande varit rimligt att undersöka. Även jämförelser med andra projekt där fysisk avgränsning använts som metod för att förhindra missförstånd kring vad platsen är ämnad för och vad som är tillåtet att göra.

5.3. Begravningsplatsens förändrade funktion

I denna uppsats har det framgått att allt fler människor använder begravningsplatser anlagda i storstäder för rekreation och aktivitet. Detta kan tolkas som att samhället i allt större utsträckning accepterar en mer varierad användning av begravningsplatsen, som skiljer sig från den traditionella synen på platsens funktion. Behovet av de traditionella gravplatserna är fortfarande befintligt och att många anser att begravningsplatsen är viktig för sorgbearbetning. Däremot framgick det att majoriteten av dessa anser att det är skäligt att delar av begravningsplatsen brukas mer aktivt (Swensen och Brendalmo 2018). Det kan tolkas som incitament för att det är möjligt att tillåta förändring på begravningsplatser i linje med det moderna samhällets behov.

Även fast samhället i allt större utsträckning börjar godta en förändrad användning, av begravningsplatser, kvarstår frågan hur omfattande dessa förändringar bör vara. Detta är ett framtida projekt. Situationen och behoven ser olika ut beroende på vart i landet man befinner sig och avvägningar måste göras utifrån detta.

Östra kyrkogården i Malmö är enbart en av alla landets begravningsplatser som bär på ett betydelsefullt kulturellt arv, skyddat av lagar, vilket kan anses vara en hämmande faktor. Reglerande lagar behöver dock inte enbart ses som begränsningar utan en möjlighet att inte fatta förhastade beslut. I Sveriges storstäder ökar tycket på tillgängliga grönområden vilket resulterar i att det främsta behovet för tillfället kan anses vara fler urbana ytor för aktivitet och rekreation. Med stöd i Evsensens et al. (2017) studier kan det argumenteras för att inkludering av fysisk aktivitet på begravningsplatser därför är befogat. Dock måste vi tänka långsiktigt. I

denna uppsats har det framkommit hur viktiga de återhämtande kvalitéerna, som identifierats i denna uppsats, är. För framtida generationer kan bevarande av dessa vara minst lika viktigt som att skapa mer yta för fysisk aktivitet. Skulle samhället få styra fritt över begravningsplatsens framtida användning, utan hänsyn till bevarande, skulle de i allt större utsträckning likna parker. Unika värden, värdefulla för framtida generationer, skulle riskera att gå förlorade.

Däremot går det inte enbart att bevara en plats för att de önskvärda kvalitéerna ska bibehållas. Restaurering och rätt skötsel krävs för att de ska upprätthållas (Wingren 2013). Det går inte heller alltid att tänka på hur föregångare som exempelvis Lewerentz skulle ha resonerat kring begravningsplatsens funktioner då många av de frågor och utmaningar vi står inför inte fanns förr. Anläggning av utomhusgym och lekplats, i anslutning till begravningsplatsen, kan anses vara extremt och inte rätt för alla platser. Däremot svarar tilläggen på dagens växande behov av tillgängliga grönområden för aktivitet. Dessutom ökar tryggheten, i och med den naturliga övervakning aktiviteten ger upphov till, på platsen vilket gynnar samtliga besökare (TT 2021). Ytterligare en positiv anpassning efter det moderna samhället är synen på hållbarhet och biologisk mångfald vilket inte uppmärksammades tidigare.

5.4. Slutsats

Avslutningsvis kan det konstateras att en förändrad användning av begravningsplatser i samband med att samhället utvecklas enbart är naturligt. I denna process har landskapsarkitekter en betydande roll, vilket har framgått i denna uppsats, då det genom gestaltning är möjligt att inkludera nya funktioner samtidigt som platsens befintliga värden bibehålls. Begravningsplatsen är fortfarande främst en plats för att tillgodose de döda en plats att vila på vilket är en viktig funktion att bevara. Samtidigt är det försvarbart att öppna upp för mer aktivitet då intresset för begravningsplatser sjunker medan behovet av grönområden i staden växer. Situationen ser olika ut från fall till fall men genom kunskap om begravningsplatsens ursprungliga karaktär och historia kan en balans upprättas.

Referenser

- Ahlin, J. (1985) *Sigurd Lewerentz, Arkitekt*. Stockholm: Byggförl. i samarbete med Arkitekturmuseet.
- Berglund, I. (1994). *Kyrkogårdens meditativa rum: besöket, upplevelsen, gestaltningen*. Stockholm: Verbum
- Bucht, E. (1992). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. Alnarp: MOVIUM-sekretariatet i samarbete med Institutionen för landskapsplanering, Sveriges lantbruksuniv. SLU
- Campo-Ruiz, I. (2015a) From tradition to innovation: Lewerentz's designs of ritual spaces in Sweden, 1914–1966, *The Journal of Architecture*. 20:1. 73-91. <https://doi.org/10.1080/13602365.2015.1009483> [2021-02-02]
- Campo-Ruiz, I. (2015b). Equality in death: Sigurd Lewerentz and the planning of Malmö Eastern Cemetery 1916–1973. *Planning Perspectives*. 30:4. 639-657. <https://doi.org/10.1080/02665433.2015.1048524> [2021-02-02]
- Campo-Ruiz, I. (2015c) Malmö Eastern Cemetery and Lewerentz's critical approach to monumentality. *Studies in the History of Gardens & Designed Landscapes*. 35:4, 328-344. <https://doi.org/10.1080/14601176.2015.1079422> [2021-02-02]
- Evensen, K., Nordh, H. och Skår, M. (2017). Everyday use of urban cemeteries: A Norwegian case study. *Landscape and Urban planning*. 159, 76–84. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.09.019> [2021-02-08]
- Heilscher, F. (2018) Borås planerar för lek och aktivitet bland gravarna. *Kyrkans Tidning*, 8 januari. <https://www.kyrkanstidning.se/nyhet/boras-planerar-lek-och-aktivitet-bland-gravarna>. [2021-01-26]
- Malmö stad (2020a) *Fakta och statistik*. <https://malmo.se/Fakta-och-statistik.html>. [2021-02-01]
- Malmö stad (2020b) *Natur och parker*. <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Natur-och-parker.html>. [2021-02-08]
- Jansson, M., Vicenzotti, V. och Diedrich, L. (2019). *Landscape design based on research A methodological guide to design-oriented projects for students and teachers in landscape architecture*. (Rapport 2019:10). Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences. [2021-02-05]
- Nordh, H., Evensen, K. och Skår, M. (2017) A peaceful place in the city—A qualitative study of restorative components of the cemetery. *Landscape and Urban Planning*. 167, 108-117. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.06.004>. [2021-02-08]
- Reuben, J. (2020). *Six Important Buildings to Know from Swedish Architect Sigurd Lewerentz*. Scandinavia Standard. <https://www.scandinaviastandard.com/six-important-buildings-to-know-from-swedish-architect-sigurd-lewerentz/>. [2021-02-01]

- Riksantikvarieämbetet (2014). *Fria eller fälla, En vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet. <https://www.raa.se/app/uploads/2017/08/fria-eller-falla.pdf> [2021-02-11]
- Sehlin, A. (2017) Mer än hälften av Stockholmarna väljer minneslund. *SVT Nyheter*, 28 september. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/mer-an-halften-av-stockholmarna-valjer-minneslund>. [2021-01-26]
- SFS 1988:950. *Kulturmiljölag*. Stockholm: Sveriges riksdag. [2021-02-05]
- SFS 1990:1144. *Begravningslag*. Stockholm: Sverige riksdag. [2021-02-11]
- Swensen, G och Brendalmo, J. (2018) Churchyards and cemeteries throughout the centuries — praxis and legislation, *Landscape History*, 39:1, 87-102. <https://doi.org/10.1080/01433768.2018.1466551>. [2021-02-11]
- Sörensen, A-B och Wembling, M. (2008) *Minnenas trädgård: om kyrkogårdens form och växter*. Höganäs: Ed. Andersson AB.
- TT (2021) Pulka på kyrkogården splittrar besökarna. *Aftonbladet*. 30 januari. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/JJlAw6/pulka-pa-kyrkogarden-splittrar-besokarna>. [2021-02-22]
- Wingren, C. (2013). Place-making strategies in multicultural Swedish cemeteries: the cases of ‘Östra kyrkogården’ in Malmö and Järva common. *Mortality*. 18:2, 151–172. <https://doi.org/10.1080/13576275.2013.791265>. [2021-02-04]

Bildmaterial:

- Javanaud Emdén, T. (2011 - 2021). *Skalgubbar*. [fotografi]. Används i figur 9–12, 14 och 15. <https://skalgubbar.se> [2021-03-09]
- Pixabay (u.å.). Övriga identifierbara bilder som använts i illustrationerna (figur 10–15) kommer från Pixabay där ingen attribution krävs för att få använda, ändra i eller publicera materialet. <https://pixabay.com/sv/>. [2021-03-09]

Bilaga 1

Inbjudan till designtävlning för studenter 2021

Perioden är förlängd till och med 15 augusti 2021!

Framtidens minnesplats

– Östra kyrkogården i Malmö

Tankesmedjan Movium vid SLU, Sveriges Kyrkogårds- och Krematorieförbund (SKKF) och Sveriges Stenindustriförbund, bjuder i samarbete med SLU in studerande vid SLU:s program för landskapsarkitektur, landskapsingenjör och trädgårdsingenjör - design till designtävlning om hur begravningsplatsen kan behålla och utveckla sin funktion som mötes- och minnesplats för efterlevande.

1921 invigdes Östra kyrkogården, gestaltad av Sigurd Lewerentz. I slutet av 1950-talet uppstod behovet av nya begravningsformer. Därför fick den gamla ceremoniplatsen 1960 en ny funktion som minneslund, omgestaltad av Sigurd Lewerentz. Idag är mer än 18 000 personer gravsatta i minneslundan, det ger ett ökat antal besökare vilket ställer nya krav på funktion och tillgänglighet.

Platsen som är aktuell för tävlingen är minneslundan och de ytor som är i direkt anslutning till den (se på tävlingens hemsida kartan med markerat område).

Ytorna ska utvecklas utifrån Sigurd Lewerentz sätt att tänka och gestalta, där framtidens behov formas i en anda som tydligt talar arkitektens språk.

Den befintliga minneslundans smyckningsplats ska omgestaltas så att den knyter an till ursprungstanken med ceremoniplatsen men som uppfyller dagens krav på funktionalitet och tillgänglighet.

Tidig bild på Ostra kyrkogårdens minneslund därvarande ceremoniplats

Tävlingsperiod: 9 november 2020 till och med 15 augusti 2021.

Pris: 1:a pris 10 000 kronor, 2:a och 3:e pris vardera 5 000 kronor.

Vem kan delta i tävlingen: studenter vid SLU:s program för landskapsarkitekt, trädgårdsingenjör - design och landskapsingenjör, både i Ultuna och Alnarp.

FAKTA OM TÄVNINGEN

- Idéförslag, där idén presenteras i ord och bild. Visuell presentation är av vikt.
- Tävlingen är anonym. Förslaget får ett nummer som är den identitet som juryn får. Inga namn lämnas till juryn. Namnen stannar hos tävlingssekreteraren tills nomineringarna är klara.
- Inkomna förslag bedöms av en jury varav tre förslag väljs ut. De förslag som väljs ut presenteras av förslagsställarna vid SKKF:s rikskonferens den 17-18 maj i Malmö. Deltagarna vid rikskonferensen röstar fram det vinnande förslaget och andra respektive tredje pris.
- Kriterier för bedömning utgår från förslagets helhetsverkan och innovationsgrad i fråga om form (exempelvis komposition och anpassning till platsen), funktion (exempelvis möjligheter och kvaliteter i den valda idén) samt teknik (exempelvis genomförbarhet och resurseffektivitet).
- Förslaget ska vara framtaget i förhållande till de kulturhistoriska och arkitektoniska värdena som anläggningen har.
- Förslaget ska vara neutralt utformat med avseende på symboler som kan kopplas till religion, föreningar, politik el. dyl.

Juryn består av: Patrik Olsson, SLU, Caroline Dahl, Tanksmedjan Movium, Monica Sandberg, Landskapsgruppen AB, Ingrid Petersson, Svenska kyrkan i Malmö, Kurt Johansson, Sveriges Stenindustriförbund och Ronny Holm, SKKF.

INLÄMNINGSKRAV

Förslag ska innehålla följande:

- Motto.
- Kortfattad text som behandlar såväl huvudidé som förslagets detaljer både funktionsmässigt och estetiskt.
- Illustration (handskiss, fotografi och/eller datorframställd) av idén/förslaget om platsen i närbild.
- Illustration av platsen i sin kontext.

Förslaget ska skickas in:

- I form av en PDF-fil på max 3 sidor.
- A3-format.
- Med PDF-filen namngivet med ditt/ert "motto". Exempelvis: Designtävling – Motto.pdf
- Förslaget skickas digitalt in till tävlingssekreteraren, Parvin Mazandarani, parvin.mazandarani@slu.se.
- Skriv namn på tävlingsdeltagare i emaillet som skickas till tävlingssekreteraren, obs ej i PDF-filen!

Tips:

Det går bra att tävla själv eller i grupp och lämna mer än ett bidrag. Arbetet kan mycket väl ingå i examensarbete (men behöver inte), helt eller som del. Examensarbetet behöver inte vara klart för att man ska kunna delta i tävlingen.

VIKTIGA DATUM

Inlämning av förslag: (via email till tävlingssekreterare) 15 augusti 2021.

Besked om nomineringar: 24 september 2021.

Presentation och omröstning kring årets förslag vid SKKF:s Rikskonferensen i Malmö: 4-5 oktober 2021.

(OBS! Detta förutsätter att de tävlande kan delta och presentera sina bidrag den 4 oktober.)

Presentation av förslagsställarna på Tanksmedjan Movium i Alnarp: 6 oktober 2021.

VIDARE KONTAKTER OCH INFORMATION

Malmö kyrkogårdsförvaltning erbjuder vid två tillfällen visning av minneslund och möjlighet att ställa frågor: tisdagen den 23 mars 2021, kl. 10-11 och onsdagen den 14 april kl. 10-11. Intresseanmälan skickas till Parvin.Mazandarani@slu.se senast den 19:e mars respektive den 12:e april 2021.

Frågor kring tävlingen kan ställas till tävlingssekreterare Parvin Mazandarani, parvin.mazandarani@slu.se.

Tävlingens hemsida (www.movium.slu.se) uppdateras kontinuerligt med underlagsmaterial, information och inspiration samt frågor och svar av allmänt intresse. VÄLKOMMEN ATT TÄVLA!

Designävling, 2021. Framtidens minnesplats – Östra kyrkogården i Malmö. Foto: Jens C Hillner.